

LOŠKI DEŽELSKOSODNI PROTOKOLI IZ 1625—1637

Razprava je napisana na osnovi vira, ki je v dolgih letih napravil dokaj nenavadno in močno ovinkarsko pot. Nastal je na loškem gradu — na sedežu loškega gospostva, katerega zemljiški gospod — freisinški škof — je imel od leta 1257 dalje pravico do deželskega sodstva. Po sekularizaciji gospostva (1803) in po nadrobni odprodaji posameznih delov se je z loškega gradu selil tudi grajski arhiv. Del teh arhivalij je rešilo kranjsko zgodovinsko društvo v Ljubljano, del njih pa je propadal, bodisi na samem gradu, bodisi kot makulturni papir pri raznih trgovcih. Arhivalije, ki so prišle na varno v Ljubljano, so danes del fonda v Arhivu Slovenije. Te arhivalije so pač na varnem preživele tudi zadnjo vojno. Navzlic skrbnemu varstvu pa se je vendarle v desetletjih tu pa tam kak drobec izgubil in v to vrsto spada naša arhivalija, ki se je do lani potikala po svetu.

Ko sem pred 16, 17 leti v zvezi z *restitucijo* arhivalij, ki jih je med zadnjo vojno odnesel okupator s Slovenske Štajerske in Gorenjske, pregledoval nacistični arhiv gorenjskega »Reichskommissariat für die Festigung des deutschen Volkstums« v Celovcu, sem naletel na drobni listič s seznamom kakih dvajset enot — predmetov, ki jih je okupator odpeljal z Brda pri Lukovici. Predmeti so torej prišli v poštev za restitucijo. Med njimi sta bili dve knjigi, ki sta me prav posebno zanimali, saj sta vsebovali deželskosodne protokole z loškega gospostva iz 1625—1637 in 1663—1689. Protokolov ni bilo težko najti; knjigi sta bili namreč spravljeni v deželnem arhivu v Celovcu. Ko smo prijavljali naše jugoslovanske zahteve do predmetov, ki jih je okupator odpeljal z našega ozemlja, smo vstavili v seznam tudi ta dva protokola. Pričakovali bi, da bo Avstrija ki ima status med vojno po Nemcih okupirane dežele, na našo zahtevo — če že ne kar sama od sebe — brez nadaljnega vrnila nakradene predmete; toda skoraj neverjetno se sliši, da smo šele v juliju 1975 končno uspeli dobiti nazaj te med vojno ugrabljene arhivalije. Protokola sta sedaj spravljeni v Arhivu Slovenije, kjer lepo dopolnjujeta ustrezno zbirko.

V članek sem pritegnil le najstarejšo knjigo (1625—1637), kjer so zajete seveda samo obravnave, ki se je z njimi bavilo deželsko sodišče v Škofji Loki. Pri tem moram poudariti, da v protokolih leto 1635 sploh ni zastopano, pa tudi leti 1636 in 1637 zajemata v knjigi le skromen obseg. Kazno je, da v našo knjigo v teh letih niso bile vpisane vse ustrezne obravnave, kajti težko si je zamisliti, da bi v tem času skoraj usahnili primeri, s katerimi naj bi se ukvarjalo deželsko sodišče.

Loški sodni postopek se deloma loči od ljubljanskega, ki ga je na temelju ljubljanskega sodnega reda iz 1586 popisal Sergij Vilfan.¹ Kot sem razpravljaj

že na drugem mestu,² je loško gospostvo spadalo med nepriviligirana gospostva; takim gospostvom je pripadalo zasliševanje obtožencev, ne pa izrekanje smrtnih obsodb. Zasliševanje je navadno vodil loški oskrbnik (glavar) v prisotnosti nekaterih uglednejših mož, predvsem meščanov iz vrst notranjega in zunanjega sveta. Pri zasliševanju so pogosto segali po mučenju (torturi); ta posel je opravljal praviloma sicer rabelj, ki bi ga morali glede na red za vsak primer klicati iz Ljubljane.³ Ker je pa bila tortura na gradu pogost pojav, je zelo verjetno, da je gospostvo to delo prepuščalo tudi kakemu domačemu poslu. O vrsti torture iz našega vira ni nikakih podatkov. Kadar je šlo za glavo obtoženca, so poklicali iz Ljubljane deželnega sodnika, da izreče bodisi smrtno obsodbo, bodisi nižjo kazen (npr. izpostavljanje k sramotnemu stebru — prangerju in dosmrtni izgon iz loškega gospostva oziroma iz dežele Kranjske). Deželnemu sodniku je stal ob strani sodni zbor, ki je štel vselej preko 20 članov, sestavljenih iz vrst loškega notranjega in zunanjega sveta. Nikoli pa ni bil ob takih prilikah pritegnjen v sodni zbor loški glavar. Smrtne obsodbe je opravil rabelj, ki so ga klicali iz Ljubljane, na Gavžniku bodisi z obešanjem, bodisi z obglavljenjem.

Med zločine, ki jih je krivec navadno plačal z glavo, sodijo predvsem uboji. Taka kazen je npr. doletela *Primoža Benedika* (Wenetikh), gruntarja iz stirpniške župe na Selškem. Ta je že pred nekaj leti ubil svojega svaka Urbana Ranta, pa ga je cesar pomilostil. Prepir se je začel na proščenju na Suhi, odkoder se je prenesel na Trnje. Tam je prišlo do pretepa, v katerem je bil ubit gruntarjev sin Baltazar Jugovic z Godešča. Zločina je bil obdolžen Primož Benedik, ki je po zločinu zbežal, a so ga ujeli v žirovski župi in ga privedli na loški grad. Benedik je sicer priznal, da je prenočeval na Trnju pri Nikolaju Hafnerju, kamor so prišli fantje s Suhe in kjer je prišlo do pretepa; v pretepu jo je skupil tudi Benedik, odločno pa je zanikal, da bi zagrešil zločin. Pač pa je za to dejanje bremenil Nikolaja Hafnerja. Čez nekaj tednov je bila zaslišana vrsta prič, ki so jih kot navadno vse zaprisegli. Del prič je močno bremenil obtoženca. Med temi je bil tudi Janž Hostnik; k njemu je Benedik pribežal tisto noč in ga prosil za prenočišče, obenem ga je pa spraševal, kaj govore ljudje o tem dogodku. — Čez 10—11 dni se je na gradu nadaljevalo zasliševanje prič. Zlasti je bila obremenilna izjava, da je imel Benedik v rokah poleno in da je z njim podrl ubitega na tla; pobiti se je dvakrat skušal dvigniti, pa se ni mogel brez pomoči. Navzoči so ga dvignili in ga položili na klop pri peči. Podobno je izjavilo tudi neko 13-letno dekle, ki je pa zaradi mladoletnosti niso zaprisegli. — Čez nekaj tednov se je obravnava nadaljevala; tedaj so obdolžencu prebrali izpovedi prič. Tokrat je Benedik izjavil, da se ne spominja, da bi on udaril ubitega; če so priče izpovedale v tem smislu, bodo za svoje izjave odgovarjale na smrtni postelji in na sodni dan. Po mnenju sodnega zbora je zanikanje krivde izpodbil obtoženec sam s tem, da je po zločinu zbežal. Skoraj vse leto trajajoči proces je zaključilo sodno zasedanje, ki ga je vodil malefični sodnik iz Ljubljane v prisotnosti 29 loških mestnih svetnikov. Obtoženi Benedik je bil spoznan za krivega in je bil obsojen na smrt z obglavljenjem (1626).

Enaka kazen je doletela *Mihaela Jesenka*, gruntarskega sina z Gabrške gore. Jesenko je bil obdolžen, da je pod Poljanami napadel nekega Vipavca, ki se vračal iz Škofje Loke proti domu, ga tridesetkrat zabodel, mu prerezal grlo in mu pobral okoli 30 goldinarjev. Ko je prišel zločin na dan, je loško gospostvo naročilo podeželskemu sodniku, pevenskim lovcem in gosposčinskim

županom, da ujamejo zločinca. Ko so prijeli Jesenka, se je sam dvakrat nevarno zabodel, vendar so ga ohranili pri življenju. Pri prvem zaslišanju ni nič priznal, zato so segli po torturi, ki so jo po nekaj dneh še dvakrat ponovili. Ko ga je šestčlanski sodni zbor postavil pred malefično sodišče, bi moral priti iz Ljubljane cesarjev sodnik, ki je pa zbolel. Zato je loško gospostvo prosilo kranjskega vicedoma, da bi smel v tem primeru cesarskega sodnika nadomeščati kar loški mestni sodnik. S posebno resolucijo je bila prošnja ugodno rešena in tako je mestni sodnik vpricho mestnih svetovalcev izrekel smrtno obsodbo (1626).

Več sreče je imel *Mihael Seljak*, ki se je zapletel v prepir z bratoma Markom in Ivanom Bradeškom (Wredeschkho). Ta dva sta se namreč lastila pašnika, ki je menda pripadal obtoženemu Seljaku. Med njimi je prišlo do dejanskega obračunavanja, v katerem je Seljak s kavljem ranil Ivana Bradeška, Marka pa zabodel z nožem tako nevarno, da je ta po dobrih treh tednih umrl. Sodišče je pritegnilo kot strokovnjaka ranocelnika mojstra Abrahama; ta je pod prisego izjavil, da ne more trditi, da bi bila zadana rana kriva za Markovo smrt; pokojnika je prav lahko pobrala kaka bolezen kot npr. vročina ali kaj podobnega. Ko je sodišče naslednjega dne brez pritegnitve malefičnega sodnika zaslišalo svojce ubitega Marka in so le-ti izjavili, da ne žele smrti obtoženega, je bil Seljak oproščen; pač pa je sodišče odredilo, da mora prositi Seljak starše in drugo sorodstvo ubitega za krščansko odpuščenje, da mora poravnati vse nastale stroške ter za kazen iti za tri leta v Karlovec (1630).

Pred loškim sodiščem so se znašle tudi *detomorilke*. Zelo malo usmiljenja je imelo sodišče z *Marjeto*, ženo *Marka Škerbca* (*Schkerbiz*), hlapca iz Idrije. Marjeta je bila obtožena, da je utopila svojo poldrugo leto staro hčerko Maruško. Obtoženka se je sprva zagovarjala, da je hotela otroka samo umiti, pa ji je voda dete odnesla. Na prigovarjanje je končno priznala, da je otroka namenoma utopila in to na spodbujanje moža, ki je bival že pet tednov ločeno od nje. Glede na to priznanje je loško gospostvo obvestilo oskrbnika v Idriji, naj postopa proti osumljencu v smislu zakona. Z Marjeto je pa loško sodišče opravilo zelo na kratko. Iz protokolov je razvidno, da je bila zločinka samo enkrat zaslišana, drugič je že prišla pred malefičnega sodnika, ki jo je v prisotnosti loških svetovalcev obsodil na smrt z obglavljenjem (1631).

Bolj temeljito je sodišče raziskovalo primer *Andreja Okorna*, ki se je spečal s svojo pastorko *Evo*, hčerjo *Urbana Ranta* iz Podmlake v stirniški župi. Eva je rodila otroka, ki ga je šest žena našlo mrtvega v hlevu. Loško gospostvo je dalo pastorko in očima odgnati v grajski zapor. Do prve obravnave je prišlo že čez nekaj dni. Eva je izjavila, da je rodila mrtvega dečka in da pri porodu ni bil nihče navzoč. Novorojenčka je dala najprej na slamo v postelji, nato pa v korito. Njena mati je poslala po neke ženske, da si ogledajo položaj; te so našle mrtvega otroka v jasliah. Očim Andrej, ki se je priženil pred sedmimi leti k vdovi, je priznal, da je trikrat občeval s pastorko. Tudi Eva je priznala, da je imela razmerje z očimom, ugovarjala pa je obdolžitvi, da je umorila otroka. Pri tretjem zaslišanju so privedli pred sodišče Evino mater, ženo *Andreja Okorna*. Izpovedala je, da je njena hči ves teden tožila, da se slabo počuti, da jo boli trebuh in da se ji je zaprlo mesečno perilo. Na loškem tedenskem sejmu je mati srečala neko žensko, ki ji je svetovala, naj zmeša v vino vršiček češnjavega drevesa in muškadni orešček ter naj da to pijačo hčeri; ko bo hči popila to mešanico, bo spet dobila perilo. Mati se je res držala nasveta, ni pa vedela, da je hči noseča. Ko je hči rodila, je mati sama poslala ne samo po sosede,

marveč tudi po lovce in podeželskega sodnika, ki so prijeli njeno hčer in moža, hčerkinega očima, in oba odpeljali na loški grad. Glede na to izpoved je sodišče mater oprostilo vsake krivde, hči Evo so postavili k sramotnemu steburu, jo pretepli, nato pa izgnali z ozemlja loškega gospostva, očima Andreja Okorna pa so obsodili na smrt z obglavljenjem (1626).

V hude delikte je bila vpletena tudi duhovščina, kot kaže npr. sodni postopek iz prvih mesecev leta 1632 proti *Urbanu Jurmanu*, hlapcu selškega župnika; Jurman je bil obdolžen, da je v selškem župnišču ubil sina selškega cerkovnika Simona Levičnika. Na zaslišanjih je obdolženec izjavil, da pri pretepu spočetka sploh ni bil navzoč. Tedaj se je mudil pri Blažu Podreki, ki mu je povedal, da ga kliče župnik. Tekel je proti župnišču in slišal župnika, ki je vpil: »Udari ga namesto mene!« Jurman je pokojnika res dvakrat, trikrat mahnil. Na vprašanje, kdo je pokojniku prizadel rane na glavi, je Jurman izjavil, da je moral to storiti edino župnik, ker nihče drug ni imel pri sebi orožja. Ranjenec je čez nekaj ur umrl. Ker je Jurmanu župnikova mati svetovala, naj se umakne, je skočil iz kamre precej globoko proti potoku in tekel na polje; toda ker ni bil sam krivec, se je ustavil in se dal prijeti sosedom, ki so ga zasledovali. Ti so ga peljali k županu, kjer je bil navzoč tudi župnik. Jurman je župniku očital, da je padel v nemrečo zaradi njega, nakar mu je župnik večkrat odvrnil, naj zadene enega in drugega enaka posledica. Župnik mu je tudi zatrjeval, da je pripravljen povrniti vso škodo in zanj žrtvovati, če treba, tudi 100 goldinarjev. Pri ponovnem zaslišanju je Jurman izjavil, da je v tisti noči župniku med drugim zagrozil, da bo spregovoril, kadar bo prišel čas. Na vprašanje, kaj je s tem mislil, je dejal, da je imel v mislih ne samo zadnji zločin, marveč razvratno življenje, ki ga živi župnik.

Sodišče je zaslišalo tudi vrsto prič iz selške sosesčine. Iz izjav je bilo razbrati, da je prišlo do uboja okrog polnoči. Priče so zatrjevale, da je pretep spremljalo hudo vpitje, ki je nakazovalo, da bo več mrtvih. Priče so potrdile, da je župnik vpil hlapcu, naj udari namesto njega; prav tako je pa tudi župan slišal župnika, ki je dejal, naj nosita s hlapcem enake posledice. Ker je bil mrtvec pokrit, prič niso mogle videti, ali se je pokazala kri v trenutku, ko je vstopil župnik. Po izjavi prič je bil župnik ob tem dogodku pijan. Videli so, da se je župnik spoprijel s pokojnim in mu preluknjal klobuk ter vpil hlapcu, naj ga namaže. Tudi sicer so sosedje ostro obsojali župnika in mu očitali, da živi duhovnika nevredno življenje, da dan in noč žre, pije in pleše, konkubine se pa pri njem kar vrste. Nič boljši tudi ni njegov kaplan.

Sodišče je razsodilo, da sta oba — hlapec in župnik kriva uboja in da naj bo za ta zločin Urban Jurman postavljen pred loško malefično sodišče. Preden se je to zgodilo, je 14. julija 1632 Jurman pobegnil iz loških zaporov. Loško sodišče je za njim izdalo tiralico in mu zaplenilo premoženje. V loških protokolih pa njegovega imena več ne zasledimo, kar nakazuje, da gospostvo ni uspelo najti pobeglega. Usoda župnika ni znana. Loško sodišče seveda z njim ni imelo opravka, ker ni bilo za to pristojno. Kako je župnik opravil s svojim nadrejenim organom, tj. oglejskim patriarhom in njegovim zastopnikom, gorenjskim arhidiakonom, iz razpoložljivih virov ni razvidno (1632).

Deželsko sodišče je obravnavalo tudi *tatvine* in je tatovom odmerjalo ostre kazni. Tako se je znašel pred sodiščem *Janž Treffel*, ki je bil loškim predstavnikom dobro znan, kajti nekaj pred tem so ga zasačili pri vlomu v loško kruharno in so ga zato postavili k sramotnemu steburu. Kazen tatu ni izučila. Tako se je v Železnikih splazil v cerkev skozi okno in vlomil v puščico, sicer

pa je kradel še na drugih mestih, kot je priznal na zaslišanju. Med drugim je povedal, da je vlomil v starološko župno cerkev, kjer je vzel iz pušnice 6 goldinarjev in zlatnik; povedal je tudi, da je ukradel rablju pas ipd. Sicer pa je kradel predvsem po Dolenjskem, kjer ga je zamikalo prav vse, kar mu je prišlo pod prste, tako denar, oblačila, čevlji, pištola ipd. Sodišče je tata ostro obsodilo, saj mu je malefični sodnik izrekel smrtno obsodbo z obešenjem (1631).

Istega leta (1631) se je zagovarjal pred sodiščem *Ahac Weiz* prav tako zaradi neštetihi *tatvin*, ki jih je zagrešil po najrazličnejših predelih loškega gospostva. Kradel je vse od kraja, mimo živil kot zabelo, jajca, kruh, sir, žito, moko, sol, mleko tudi razna oblačila kot obutev, sukno, peče, predpasnik, nogavice, platno, pas, predivo, pa vrsto drugih predmetov kot žeblje, posodo, sabljo itd. Kolikor se obtoženec ni spomnil posameznih dejanj zlepa, mu je preiskava pomagala s torturo. Nakradeno blago je prodajal posameznikom, ki so dobro vedeli, da gre za tatvino. Malefični sodnik je tudi tega tata obsodil na smrt z obešenjem (1631).

Malo več sreče je imel *Luka Jeremon*, ki se je sicer preživljal z dninarstvom. Po opravljeni torturi je priznal, da je *kradel* vsevprek ne samo po loškem ozemlju, pač pa tudi zunaj loškega gospostva. Razen hrane (npr. suho meso, slanino, žito, zeljnate glave ipd.) si je prisvajal oblačila (npr. hlače, klobuk, pas, pečo), dalje lan, žeblje, deske (iz katerih si je naredil panj) itd. Sodišče se s tem tatom ni dolgo ukvarjalo. Čez nekaj tednov je že prišel v Škofjo Loko malefični sodnik, ki je vpričo 24 prisednikov odločil, da je treba tata postaviti k sramotnemu stebru, ga preteposti s palicami in ga za vedno izgnati iz dežele; kolikor bi se tat še kdaj pojavil znotraj deželnihi meja, bi ga čakala smrtna obsodba (1630).

Cele štiri mesece je trajal proces proti *Janžu Tisovcu* (*Tissouiz*). *Tisovic* je bil klatež, ki se je med drugim potepal tudi po Nemčiji. *Kradel* je navadno v družbi. Nekaj časa je vodil s seboj nekega slepega *Matijo*, sicer so se mu pa pridruževali najrazličnejši potepuhi. Kradli so najrazličnejše drobnarije, ki so si jih med seboj delili. Posebno donosne so bile tatvine na prošenjih. Nakradeno blago so deloma prodajali dalje. Občasno je bilo delo manj uspešno. Tako je tat pripovedoval, da je na Koroškem v družbi s sedmimi sodelavci vlomil v 30 kleti, pa niso našli nikakega vina. Po ponovnih torturah so iz *Tisovca* izvlekli še razna druga priznanja. Proces se je zaključil s smrtno obsodbo in so *Tisovca* obesili na običajnem mestu (1629).

Glede na bližino *Idrije* niso bili zlasti v obmejnih župah nič izjemnega delikti v zvezi s *tatvino živega srebra*. Posamezniki so v družbi kradli v *Idriji cinober*, ki so ga na odročnih loških gozdnih predelih žgali, živo srebro so pa nosili na prodaj proti zahodu, v *Gorico* in *Videm*.

Zaradi takega delikta se je znašel v grajskem zaporu med drugimi npr. *Jakob Eržen* iz hotaveljske župe, ki se je sicer bavil s trgovanjem. Erženu so očitali, da je v *Gorici* zamenjal sodček ukradenega *živega srebra*. Eržen se je zagovarjal, da je bil sicer res v *Gorici*, kamor je nesel na prodaj 80 palic (stab) platna (tj. okoli 40 laktov po 276 cm),⁴ ki da ga je zamenjal za sukno. Sukno je doma prodal za kakih 20 dukatov. Na očitek, da je zbežal z loškega ozemlja v *Kropo*, se je obtoženec izgovarjal, da je šel tja samo za svojim poslom. — Drugače je izpovedala priča, ki je izjavila, da je Eržen v družbi z nekim *Ger vazijem* v *Gorici* zamenjal živo srebro za sukno; priča je videla, kako so živo srebro stehali in dali Erženu zanj tri vrste sukna.

S tem pričevanjem se Eržen ni strinjal. Trdil je, da je svojo robo javno prodajal; zamenjano sukno je odpremil domov in to do Vipave na konju, od Vipave naprej pa je nesel blago na hrbtu. O živem srebru mu ni bilo nič znane. Na vprašanje, zakaj je bežal z loškega gospostva, je odgovoril, da se je držal doma po tem dogodku še skoraj celo leto, in to vse dotlej, dokler se ni sprl z očetom. Na očitek, da je zatajil svoje ime, ko je prišel k njemu podeželski sodnik, se je izgovarjal, da se je pač bal, da ga ne bi zaprli. Da bi zakrivil kakršnokoli dejanje v zvezi z živim srebrom, je tajil celo po prvi torturi. Sčasoma se je obtoženec le omehčal. Končno je priznal, da je res pomagal kraški živo srebro, ker ga je k takemu dejanju nagovarjal Matevž Melharčič, ki je ukradel sodček živega srebra. Iz sodčka sta skupaj vzela 60 funtov v meh zavitega živega srebra, ostanek sta stresla, ker bi več ne mogla nesti. Z ukradenim živim srebrom sta se napotila v Gorico; Melharčič je nesel 40, on pa samo 20 funtov blaga. Svoj delež je Eržen prodal za 28—29 goldinarjev, od tega je moral dati Melharčiču 16 goldinarjev; njemu je tako ostalo samo 12—13 goldinarjev. Za to dejanje je bil Eržen obsojen na dosmrtno izgnanstvo iz vse Kranjske (1627).

Slabše je odrezal *Janž Moker*, ki se je več let ukvarjal s tatvino živega srebra. Obravnava je bila zelo kratka. Obtoženec je bil dvakrat zaslišan ter mučen, nakar je priznal, da je prodal med drugim 12 funtov živega srebra davškemu županu Jakobu Jemcu (Hemiz). Tata je sodišče obsodilo na smrt z obešenjem (1629).

Vse opisane obsodbe so bile izrečene po nekajkratnem zaslišanju, kjer večinoma ni šlo samo zlepa, marveč je sodišče pritegovalo tudi torturo. Med časom, ko so osumljenca zaprli in ga obsodili, je preteklo praviloma nekaj tednov, kvečjemu nekaj mesecev. Naletimo pa na sodno obravnavo, ki se je vlekla skozi vse razdobje, ki ga zajema naša knjiga; gre za proces proti čevljarju *Petru Proju*, ki sta ga obdolžila loška meščana brata Jurij in Gregor Lukančič, člana petične trgovske rodbine na Placu,⁵ da jima je ukradel 4000 goldinarjev. Šlo je torej za ogromno vsoto, saj vemo, da je bilo moč tedaj kupiti slabotnejši grunt že za dobrih 100 goldinarjev, a cena najmočnejših gruntov na loških tleh se je tedaj praviloma sukala okrog 1000 goldinarjev.⁶

Na obtožbo bratov Lukančičev je loško gospostvo Proja zaprlo na loškem gradu. Obe stranki sta najeli odvetnika. Ko je vse kazalo, da se bo proces zavlekel čez običajni termin, je postalo žgoče vprašanje, kdo naj nosi stroške za oskrbovanje zaprtega Proja. S tem problemom se je bavila deželna instanca, ki je 1. 7. 1626 odločila, da morata poravnati stroške za vzdrževanje od datuma navedene odločbe brata Lukančiča vse dotlej, dokler ne bo Proj obsojen oziroma dokler ne pride kot oproščen na svobodo. Lukančiča morata oskrbovati zaprtega Proja s hrano, ki naj jo naročita pri kakem loškem gostilničarju, ali pa naj plačujeta za Proja dnevno po 10 krajcarjev. Denar je šel Lukančičema težko izpod palca. Saj sta šele več mesecev po tej odločbi položila prvi obrok v višini 14 goldinarjev, s čimer je bilo poravnano vzdrževanje komaj za 84 dni, medtem ko ju je vezalo vzdrževanje že za razdobje preko 4 mesecev. Na Projevo pritožbo, češ da dolg za vzdrževanje vse bolj narašča, je loško gospostvo odločilo, da morata Lukančiča odslej (tj. od 8. 1. 1627) tedensko sproti položiti ustrezno vsoto, sicer ju bo dalo gospostvo zarubiti. Kako malo je pretnja zalegla, kaže podatek, da sta Lukančiča v naslednjih dneh sicer položila v roke Projevega odvetnika Kunstla vsoto, ki pa ni v celoti krila njune obveznosti.

Položaj se tudi v naslednjem razdobju ni bistveno spremenil, saj je moralo gospostvo Lukančičema nekajkrat zagroziti z eksekucijo.

Medtem je tekel postopek na gradu. Obravnave je praviloma vodil ob prisotnosti nekaterih članov mestnega sveta predstavnik gospostva, tj. do 1627 Korbinijan Fürnpfeil kot začasni namestnik loškega oskrbnika, za njim pa prehodno komisar Hans Friedrich Morhart von Offenwang zu Romegg, pa loški glavar Hans Jakob Wangnerekh.⁷ Med postopkom sta Lukančiča pritegnila vrsto prič. V juliju 1626 so več dni zasliševali te priče; pričevanja (weisung) se je zavleklo celo v september. Med pričevanji je bila za Proja močno obremenilna izjava neke priče, ki da ji je Proj ob povratku s Sv. Gore v neki gostilni, menjajoč ji denar, potegnil iz žepa polno pest novcev; ko je Proja njegova žena zaradi tega zmerjala, je Proj zabrusil, da se bo vrnil čez štiri dni in tedaj bo menjal, kolikor bo priča želela. Zelo je bila obremenilna tudi priča, ki je trdila, da Proj pred vlomom ni imel toliko denarja, da bi vrnil 16 reparjev; samo en dan po vlom pri Lukančičevih pa je prišel Proj pijan v Staro Loko, se trkal po žepu in se hvalil, da bo dolg poravnal.

Proti koncu 1626 je javil Proj protidokazovanje (gegenweisung). Z zasliševanjem prič je gospostvo začelo 8. marca 1627, nadaljevalo pa šele 12. aprila. Projeve priče so precej soglasno izpovedovale, da je bil Proj pred preselitvijo v Škofjo Loko znan kot dober čevljar v Stari Loki, ki je zelo lepo shajal, čeprav si je občasno tudi kaj izposodil, kar je pa vedno pošteno poravnal. Občasno je imel celo po tri pomočnike, ki jih je redno tedensko izplačeval. Zaposlene je zelo dobro prehranjeval, saj so jedli več mesa kot sam župan. Večkrat je doma klal vola in občasno tudi po dva prašiča. Proj je bil le redko brez denarja, ki ga je navadno držal trdo kot v kleščah in tako ženi tudi po pol leta ni dal nikakega denarja. Kadar je pa začel piti, se ga je tudi hrabro nabral in je na veliko razdajal denar, in to vse v času pred tatvino, ki se z njo ubada sodišče. Neka priča je povedala, da sta nekoč skupaj s Projem potovala v Wolfsberg na Koroško, kjer si je Proj nabavil cel tovor prediva; priča ni mogla povedati, ali je šel tovor v celoti na Projev račun ali pa je bil Proj morda s kom v kompaniji. Da je imel Proj pod palcem, kaže izjava priče, ki je omenila, da je hotel pred leti rešiti svakov grunt, na katerem je bilo 700 goldinarjev dolga; po Projevem zatrjevanju bi mu kljub takemu izdatku vseeno še ostal denar. Takrat je priča Proju svetovala, naj se ne vrže na kmetovanje, marveč naj ostane pri svoji obrti.

Kot kaže se sodišču ni pretirano mudilo, kajti do razsodbe je prišlo šele naslednje leto (28. 2. 1628). Sodišču je kot običajno predsedoval vodja loškega gospostva Hans Morhart, prisedniški zbor pa ni bil kot navadno sestavljen iz samih članov mestnega sveta; med prisedniki namreč srečamo kar dva kranjska deželna svetovalca — Andreja Hrena, najemnika goričanskega gospostva, in Burkharda Hüzinga, deželnega in ogradnega pisarja, dalje Ehrenreicha pl. Läßperga, pa samo enega meščana — Andreja Kosa ter protipisarja Korbinijana Fürnpfeila. Na obravnavi je bil Proj oproščen, brata Lukančiča sta pa prijavila apelacijo; pač pa sta pristala, da sodišče pusti Proja na svobodo proti poroštvu, ki sta ga prevzela kamniški pek Janž Toperzer in loški odvetnik Jurij Kunstl.

Še preden je prišlo do obravnave, sta oba brata Lukančiča umrla. Njuni dediči niso gnali stvari na ostrino, pač pa ni miroval Proj. Ta je zahteval odškodnino za prestani, več kot poltretje leto trajajoči zapor in za stroške v tem dolgoletnem procesu. Stvar se je izredno zavlekla; končno je sodišče razsodilo,

da morajo Lukančičevi dediči v 14 dneh plačati Proju 459 goldinarjev 52 krajcarjev odškodnine, loškemu gospostvu pa za stroške 64 goldinarjev 40 krajcarjev.

Srečno se je zaključil za obdolženca tudi primer loškega meščana *Urbana Gašparina*, ki je bil obtožen, da je v svojem vrtu zakrivil smrt Anice Kopač. Kot meščana je Gašperina najprej prišlo mestno sodišče in ga po treh dneh zasliševanja izročilo na grad v nadaljnji postopek. Pri zaslišanju je Gašparin izjavil, da je usodnega dne zasačil na svojem vrtu pokojnico, ki je — kot že nekajkrat prej — kradla sadje. Z vpitjem je tatico le prepodil z vrta, ni ji pa povzročil nič žalega. Pri begu je Anica Kopač verjetno zaradi strahu padla v Soro in utonila. Po zaslišanju prič je sodišče izpustilo Gašparina na svobodo vse dotlej, dokler ne bi prišle na dan kake nove, zanj obremenilne okolnosti (1633).

Mimo Lukančičev srečamo med tožniki še drugo znano rodbino — Petschacherje; ti so ustvarjali premoženje med drugim tudi s prevzemanjem *desetine* v najem. Tako je imel npr. član te rodbine v najemu desetino v osliški župi, kar mu je neslo vsaj trikrat toliko, kot je vrgla ondotna desetina pravemu lastniku — loškemu gospostvu.⁸ V našem primeru je imel Janez Petschacher desetino v najemu od ljubljanskega škofa. Pobiranje te desetine je Petschacher za tri leta prepustil *Baltazarju Kuraltu*. Ker je Petschacher trdil, da mu Kuralt desetine ni odvajal v tisti višini, kakor jo je le-ta pobral, je Kuralt tožil pri loškem gospostvu. Sodni postopek, pri katerem je imel Petschacher odvetnika, je bil kratek; končal se je v štirih tednih in to na miren način. V obrazložitvi je bilo sicer rečeno, da Petschacher v resnici ni prejel desetine v celoti; toda istočasno je bilo tudi poudarjeno, da si Kuralt sam ni prilaščal viškov. Ker je bil mnogo zdoma, je namreč desetino v njegovi odsotnosti pobiral njegov hlapec, ki je zagrešil očitane nepravilnosti in ga je zato Kuralt odpustil. Ker je imel Petschacher z obravnavo določene stroške, je sodišče razsodilo, da mora Kuralt Petschacherju plačati 50 goldinarjev odškodnine, in to v dveh obrokih — ob sv. Janezu Krstniku in sv. Mihaelu; hkrati je bilo obema stran-kama naloženo, da morata o vsej stvari molčati (1633).

Iz naših protokolov je razvidno, da je sodišče zelo ostro ukrepalo ne samo ob sojenju posameznim ubijalcem, pač pa tudi pri obravnavanju različnih tativin. Pri izrekanju kazni niso poznali neke srednje mere, saj z izjemo obsodbe, po kateri je moral iti obsojenec za tri leta v Karlovec, o zapornih kaznih v protokolih ne najdemo nikakega sledu. Iz protokolov je razvidno, da so vrsto hudih deliktov zagrešili posamezniki iz najrazličnejših slojev. Saj naletimo med njimi tako na gostače in kajžarje kot tudi na gruntarski živelj, izvzeta pa tudi ni bila duhovščina, ki ji je sodilo cerkveno sodišče. Nikakih ustreznih podatkov pa ne dajejo naši protokoli glede loškega plemstva, ki je bilo seveda sodno podrejeno plemiškemu sodstvu.

Opombe

1. S. Vilfan, *Pravna zgodovina Slovencev*, Ljubljana 1961, str. 406. — 2. P. Blaznik, *Škofja Loka in loško gospostvo*, Škofja Loka 1973, str. 170—171, 257—258.
3. P. Blaznik, *Škofja Loka*, o. d., str. 257—258. — 4. S. Vilfan, *Prispevki k zgodovini mer na Slovenskem s posebnim oziranjem na ljubljansko mero*, *Zgodovinski časopis* VIII, 1954, str. 86. — 5. Prim. P. Blaznik, *Škofja Loka*, o. d., str. 226, 328—329. — 6. P. Blaznik, *Škofja Loka*, o. d., str. 499. — 7. Prim. P. Blaznik, *Škofja Loka*, o. d., str. 333, 451. — 8. P. Blaznik, *Škofja Loka*, o. d., str. 233.

Zusammenfassung

DIE LANDGERICHTLICHEN PROTOKOLLE VON ŠKOFJA LOKA IN DEN JAHREN 1625—1637

Die Abhandlung brucht auf den landgerichtlichen Protokollen von Škofja Loka, die auf der Burg der Stadt im 17. Jh. entstanden sind und die vom Geschichtsverein für Krain vor gut hundert Jahren nach Ljubljana gebracht wurden. Durch ein sonderbares Geschick gelangten zwei dieser Bücher in das Schloß Brdo bei Lukovica, wo sie während des letzten Krieges vom deutschen Okkupanten beschlagnahmt wurden. Die Restitutionskommission fand sie im Jahre 1949 im Landesarchiv in Klagenfurt und erst im Jahre 1975 gelang die Rückerstattung beider Bücher an das Archiv Sloweniens in Ljubljana. Die vorliegenden Ausführungen beziehen sich bloß auf das erste Buch, welches den Zeitraum von 1625 bis 1637 umfaßt und folgenden Titel führt: Prothocoll allerley Landt Gerichts und Malefiz Sachen vom 24. October A. 1625 biß auf den A. 16..

Die Herrschaft von Škofja Loka gehörte zu den nichtprivilegierten Landgerichten. Die Verhandlungen führte in der Regel der Verwalter der Herrschaft in Anwesenheit einer bestimmten Anzahl von Mitgliedern des Stadtrates von Škofja Loka. Im Falle, daß es sich um kleinere Delikte handelte, wurde das Urteil gleich durch das heimische Forum ausgesprochen. Für schwerere Verbrechen, zu denen nicht nur Totschläge, sondern auch Diebstähle gezählt wurden, wurde das Endurteil vom Bannrichter aus Ljubljana in Anwesenheit nahezu des ganzen inneren und äußeren Rates von Škofja Loka gefällt. In zehn Fällen — also durchschnittlich fast jedes Jahr einmal — wurde die Todesstrafe verhängt, sei es durch Hängen oder Enthauptung, sonst aber endete die Verhandlung mit der Schaustellung am Pranger und mit lebenslänglicher Ausweisung aus dem Herrschaftsgebiet von Škofja Loka oder auch aus dem ganzen Lande. Bei den Strafmaßnahmen kannte man kein mittleres Maß, wir finden ja außer einem Urteil, nach dem der Verurteilte auf drei Jahre nach Karlovac verbannt wurde, keine Spur von möglichen Gefängnisstrafen.

Unter den Deliquenten stoßen wir auf Personen aus verschiedensten sozialen Schichten. Außer Bürgern, die zuerst vom Stadtrichter verhört und nach drei Tagen der Burg übergeben wurden, begegnen wir Inwohnern und Keuschlern sowie Hüb- lern, aber auch die Geistlichkeit bildete keine Ausnahme, doch unterstand sie der Gerichtsbarkeit des Kirchengerichts. Keinerlei Angaben bieten jedoch unsere Protokolle in Bezug auf den Adel von Škofja Loka, der strafrechtlich natürlich dem Adelsgericht in Ljubljana unterstellt war.